

Sygn. akt II KO 5/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Sądej (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Michał Laskowski

SSN Andrzej Stępka

Protokolant Marta Brylińska

po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 17 maja 2016r., w trybie art. 544 § 3 k.p.k.,
sprawy **M. R.**, skazanego z art. 280 § 2 k.k. i in.

z urzędu

o wznowienie postępowania karnego w stosunku do M. R. w odniesieniu do
skazania go wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 stycznia 2010r., sygn.
XVIII K (...), za ciąg przestępstw na podstawie art. 280 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3
k.k. w zw. z art. 64 § 1 k. w zw. z art. 65 § 1 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k., na karę 6 lat
i 6 miesięcy pozbawienia wolności, która to kara, po uchyleniu tego orzeczenia „w
zaskarżonej części” wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 18 stycznia 2011r.,
sygn. II AKa (...), po ponownym rozpoznaniu sprawy została podwyższona do kary
9 lat pozbawienia wolności wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 24
października 2013r., sygn. XVIII K (...), utrzymanym w mocy wyrokiem Sądu
Apelacyjnego w (...) z dnia 2 października 2014r., sygn. II AKa (...);

**I. na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 2
k.p.k. wznowia postępowanie sądowe zakończone
prawomocnym orzeczeniem w stosunku do M. R.**

w odniesieniu do skazania go za ciąg przestępstw, a w konsekwencji:

1) uchyla punkt szesnasty (XVI) wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 stycznia 2010r., sygn. XVIII K (...), a także uchyla wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 18 stycznia 2011r., sygn. II AKa (...), w części w jakiej nie uchylił wskazanego punktu szesnastego (XVI) wyroku Sądu Okręgowego,

2) uchyla punkt ósmy (VIII) wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 24 października 2013r., sygn. XVIII K (...), a także uchyla wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 2 października 2014r., sygn. II AKa (...), w części utrzymującej w mocy skazanie M. R. za ciąg przestępstw

– i sprawę w tym zakresie przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W.;

II. kosztami postępowania wznowieniowego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Z uwagi na złożoną sytuację procesową jaka wystąpiła w tej sprawie, konieczne jest przedstawienie jej przebiegu w zakresie niezbędnym dla rozstrzygnięcia o wznowieniu postępowania.

Wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 stycznia 2010r. dotyczył dziesięciu oskarżonych, którym postawiono łącznie czterdzieści zarzutów, przy czym w zakresie pięciu zarzutów oskarżeni zostali uniewinnieni (pkt I, XII, XIII i XVIII), a w odniesieniu do jednego oskarżonego (Z. S.) postępowanie zostało umorzone na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k., z uwagi na jego śmierć (pkt XXIII).

M. R. wyrokiem tym został uznany za winnego popełnienia czynu z art. 258 § 1 k.k., za który wymierzono mu karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności (pkt XV), a nadto za winnego ciągu sześciu przestępstw wyczerpujących znamiona art. 280 § 1 k.k. w zb. z art. 227 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., art. 65 § 1 k.k. i art. 64 § 1

k.k., za który to ciąg wymierzono karę 6 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności (pkt XVI) oraz karę łączną w wysokości 7 lat pozbawienia wolności (pkt XVII).

Apelacje od tego wyroku wnieśli obrońcy dziewięciu oskarżonych (poza obrońcą Z. S.), podnosząc zarzuty skierowane przeciwko rozstrzygnięciom przypisującym winę ich mandantom. Obrońca M. R. w swej apelacji stwierdził, że „zaskarża wyrok ... co do winy oskarżonego”, po czym podniósł zarzut „obrazy prawa materialnego poprzez przyjęcie kwalifikacji prawnej czynu z art. 258 § 1 k.k.”, wnosząc o uniewinnienie oskarżonego od tego zarzutu i zmianę wyroku w części dotyczącej kary, „poprzez jej obniżenie wynikające z uniewinnienia od zarzutu popełnienia przestępstwa z art. 258 § 1 k.k., ewentualnie uchylenie skarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania” (t. 57, k. 11654). Osobiste pismo, nazwane „apelacją”, złożył również sam M. R., kwestionując w nim zasadność skazania (t.57, k. 11640-11649).

Apelację od powyższego wyroku wniósł również prokurator, w zakresie orzeczenia o karze w stosunku do dziewięciu oskarżonych, domagając się wymierzenia im wyższych kar jednostkowych i łącznych – w odniesieniu do M. R. kary łącznej 15 lat pozbawienia wolności (t. 57, k. 11559-11561).

Wyrokiem z dnia 18 stycznia 2011r., sygn. II AKa (...), wydanym na posiedzeniu, Sąd Apelacyjny w (...) orzekł o „uchyleniu wyroku w zaskarżonej części” i sprawę dziewięciu imiennie wymienionych oskarżonych – w tym M. R. – przekazał Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania (t.57, k.11892). W uzasadnieniu swego wyroku Sąd Apelacyjny wskazał, że w sprawie wystąpiła bezwzględna przyczyna odwoławcza, określona w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., w postaci nienależytej obsady Sądu Okręgowego, a to wobec wadliwego delegowania sędziego przewodniczącego składu orzekającego w ostatniej fazie rozprawy głównej, wobec czego zaistniała „konieczność uchylenia orzeczenia Sądu Okręgowego z urzędu niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów” (t.58, k. 11944-11946).

Ponowne rozpoznanie sprawy, w pierwszej instancji, zakończone zostało wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 24 października 2013r., sygn. XVIII K (...). Wyrok ten dotyczył ośmiu oskarżonych, przy czym w jego komparycji pominięto opisanie tych pięciu zarzutów, od których w pierwotnym wyroku

oskarżeni zostali uniewinnieni. Już w części wstępnej, opisując czyny zarzucone M. R., Sąd Okręgowy stwierdził, że w zakresie sześciu czynów oskarżony ten został uznany za winnego wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 stycznia 2010r., który został uchylony „w zaskarżonej części” przez Sąd Apelacyjny (t.67, k.16008-16009). W części dyspozytywnej wyroku Sąd Okręgowy uznał M. R. za winnego popełnienia czynu wyczerpującego dyspozycję art. 258 § 1 k.k. i wymierzył karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności (pkt VII). Następnie „oskarżonemu M. R. za czyny przypisane w pkt XVI sentencji wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 stycznia 2010r., sygn. XVIII K (...), na podstawie art. 280 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. w zw. z art. 64 § 1 k.k. w zw. z art. 65 § 1 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. wymierzył karę 9 lat pozbawienia wolności” (pkt VIII). Orzekł wobec tego oskarżonego karę łączną w wysokości 9 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności (pkt IX – t.67, k.16018).

Już na wstępie uzasadnienia tego wyroku Sąd Okręgowy stwierdził, że wobec zaskarżenia pierwotnie zapadłego wyroku przez obrońcę M. R. „jedynie co do czynu z art. 258 § 1 k.k.”, zaskarżenia tego wyroku przez prokuratora wyłącznie w zakresie kary i uchylenia tego wyroku przez Sąd Apelacyjny „w zaskarżonej części”, przy ponownym rozpoznaniu sprawy w zakresie zarzutów objętych ciągiem przestępstw „zaistniała tzw. częściowa prawomocność wyroku, polegająca na tym, że sąd miał się tylko wypowiedzieć odnośnie kary za już przypisane przestępstwa” (t.68, k. 16109).

Apelacje od wyroku Sądu Okręgowego wnieśli obrońcy oskarżonych oraz prokurator, który na rozprawie odwoławczej częściowo ją cofnął, w tym w odniesieniu do M. R. (t.71, k.16770). Obrońca tego oskarżonego, w swej apelacji zakwestionował zasadność zarówno przypisania oskarżonemu występku z art. 258 § 1 k.k. (pkt VII), jak i przypisania ciągu przestępstw (pkt VIII), poprzez niezastosowanie art. 413 § 1 pkt 5 k.p.k. „w zakresie w jakim Sąd I instancji nie orzekł o winie oskarżonego” w odniesieniu do przypisanego ciągu przestępstw. (t.68, k. 16283-16284).

Po rozpoznaniu wniesionych apelacji Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 2 października 2014 r., sygn. II AKa (...), „wyrok w zaskarżonej części utrzymał w mocy” (t.71, k.16781).

W uzasadnieniu tego wyroku, odnosząc się do podniesionego w apelacji obrońcy M. R. zarzutu obrazy art. 413 § 1 pkt 5 k.p.k., co do braku rozstrzygnięcia o winie, Sąd *ad quem* stwierdził, że „dostrzega problem (...) sprowadzający się do tezy, że skład Sądu nienależycie obsadzony nie może poczynić prawdziwych ustaleń faktycznych; nie jest jednak władny ingerować w niniejszym postępowaniu nawet w wadliwy ale prawomocny wyrok innego Sądu, chociaż zachowuje w świadomości fakt ciążenia tej okoliczności na niniejszym postępowaniu odwoławczym” (str. 58). Dalej też wskazał, że skoro wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 stycznia 2011 r. nie został zaskarżony kasacją i uprawomocnił się, to Sąd Okręgowy „nie bez racji” uznał, iż zaistniała jego częściowa prawomocność i rozstrzygał jedynie w zakresie wymiaru kary. Dodał, że „nie wymaga też szczególnej argumentacji uzasadnienie tezy, iż Sąd «nienależycie obsadzony», nie może poczynić, z formalnego punktu widzenia, prawdziwych ustaleń faktycznych; czyli, że wyrok powinien być uchylony w zakresie szerszym niż w zaskarżonej części»” (str. 59).

W istocie zatem Sąd Apelacyjny przyjął, że choć pierwotnie zapadły w sprawie wyrok Sądu Okręgowego z dnia 20 stycznia 2010 r., także w części przypisującej M. R. winę odnośnie do ciągu przestępstw, dotknięty był bezwzględną podstawą odwoławczą z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., to jednak wobec jego częściowego uprawomocnienia się, nie jest władny go wzruszyć.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego obrońcy pięciu skazanych wnieśli kasacje. Obrońca M. R. kwestionował zasadność powyższego stanowiska Sądu *ad quem*, podnosząc zarzut wystąpienia bezwzględnej podstawy odwoławczej, wskazanej w art. 439 § 1 pkt 7 k.p.k., wobec utrzymania w mocy wyroku Sądu pierwszej instancji dotkniętego uchybieniem z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., przeniesionym z pierwotnego wyroku, na wszystkie kolejne orzeczenia wydane w obu instancjach.

Postanowieniem z dnia 25 listopada 2015 r., sygn. II KK 176/15, Sąd Najwyższy oddalił kasację obrońcy M. R. , a pozostałe kasacje oddalił jako oczywiście bezzasadne. W uzasadnieniu postanowienia, odnosząc się do kasacji obrońcy M. R., wskazał, że bezzasadny był zarzut wystąpienia w sprawie uchybienia z art. 439 § 1 pkt 7 k.p.k. Podzielił jednak stanowisko Sądu Apelacyjnego, iż pierwotny wyrok Sądu Okręgowego z dnia 20 stycznia 2010 r.

uzyskał walor częściowej prawomocności, wobec redakcji wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 18 stycznia 2011 r. o uchyleniu wyroku Sądu pierwszej instancji „w zaskarżonej części”. W konsekwencji, jak wywiódł, w toku rozpoznawania apelacji po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd odwoławczy nie był uprawniony do ingerencji w ów wyrok pierwotny, istotnie dotknięty uchybieniem z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. również w części przypisującej skazanemu winę za ciąg przestępstw.

Jednocześnie Sąd Najwyższy wskazał, że w istniejącym stanie sprawy jedyną drogą procesową, umożliwiającą ponowną ocenę pierwotnego wyroku Sądu Okręgowego z dnia 20 stycznia 2010 r., pozostaje możliwość wznowienia postępowania, co władny jest uczynić Sąd Apelacyjny z urzędu w trybie art. 542 § 3 k.p.k., albo przy wykorzystaniu inicjatywy stron bądź w końcu wzruszenie tego wyroku nastąpić może w trybie kasacji szczególnej, przewidzianej w art. 521 k.p.k. (str. 12). Dla porządku dodać należy, że zdanie odrębne od postanowienia Sądu Najwyższego złożył sędzia, w szerokim jego uzasadnieniu wywodząc, że jednak już Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację obrońcy M. R. , na podstawie art. 536 k.p.k., był uprawniony do uchylenia również wyroku Sądu Okręgowego z dnia 20 stycznia 2010 r., jako dotkniętego bezwzględną podstawą odwoławczą.

W dniu 3 lutego 2016 r. obrońca M. R. złożył „wniosek” o wznowienie z urzędu postępowania sądowego zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 stycznia 2010r., sygn. XVIII K (...), w odniesieniu do M. R., ze względu na ujawnienie się uchybienia wymienionego w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. Wniósł o uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu. W uzasadnieniu tego stanowiska obrońca powołał się na treść uzasadnienia postanowienia Sądu Najwyższego, wskazującego taką procesową drogę wzruszenia wyroku Sądu Okręgowego.

Pismo procesowe obrońca skierował do Sądu Apelacyjnego w (...), które jednak zarządzeniem upoważnionego sędziego – „według właściwości” – przekazane zostało Sądowi Najwyższemu.

Prokurator Prokuratury Krajowej, pisemnie odnosząc się do stanowiska obrońcy, wniósł o przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...), jako właściwemu zgodnie z art. 544 § 1 k.p.k.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje.

W pierwszym rzędzie odnieść należy się do zagadnienia właściwości funkcjonalnej do rozpoznania niniejszej sprawy o wznowienie postępowania. Nie można w tym zakresie podzielić stanowiska prokuratora ani sugestii wyrażonej w powołanym powyżej uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2015 r. Przepisy art. 544 § 1 i 2 k.p.k. posługują się zwrotem „w kwestii wznowienia postępowania zakończonym orzeczeniem” – jeśli jest to orzeczenie sądu okręgowego, właściwy jest sąd apelacyjny (§ 1), jeśli jest to orzeczenie sądu apelacyjnego, właściwy jest Sąd Najwyższy (§ 2). W niniejszej sprawie nie można mówić o „zakończeniu postępowania” wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 stycznia 2010 r. Nawet bowiem przyjęcie założenia o zasadności stanowiska co do częściowej czy horyzontalnej prawomocności tego wyroku, nie może zmienić tego, że przecież to nie ten wyrok faktycznie „zakończył postępowanie” w zakresie rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej M. R. za przypisany mu ciąg przestępstw. Odnośnie do wymiaru kary postępowanie wszak trwało dalej, nową karę za ów ciąg orzekł Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 24 października 2013 r., a to orzeczenie stało się prawomocne wraz z utrzymaniem tego wyroku w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 2 października 2014 r. Trzeba zatem stwierdzić, że postępowanie karne wobec M. R. także w odniesieniu do przypisanego ciągu przestępstw, ostatecznie zakończone zostało wyrokiem sądu apelacyjnego, co przesądza o właściwości funkcjonalnej Sądu Najwyższego do wznowienia postępowania, zgodnie z dyspozycją art. 544 § 2 k.p.k.

Od strony merytorycznej, wręcz oczywista staje się konieczność wznowienia postępowania co do M. R. w odniesieniu do prawomocnie przypisanego mu ciągu przestępstw. Już Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 2 października 2014 r., jak i Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 listopada 2015r., jednoznacznie wskazywały, że również skazanie M. R. za ciąg przestępstw dotknięte było uchybieniem przewidzianym w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. Obecnie w tej mierze nie sposób zająć odmiennego stanowiska. Skoro cały wyrok Sądu Okręgowego z dnia 20 stycznia 2010 r. dotknięty był tą bezwzględną podstawą odwoławczą, to i przypisanie M. R. winy za ciąg przestępstwo także było nią obciążone.

Co więcej, wada ta dotyczyła również wskazane na wstępie niniejszego uzasadnienia rozstrzygnięcia zawarte w wyroku Sądu Okręgowego z dnia 20 stycznia 2010r. o uniewinnieniu innych oskarżonych od pięciu stawianych im zarzutów, które w ogóle nie były przedmiotem rozpoznania w postępowaniu ponownym. W tym jednak zakresie o wznowieniu postępowania mowy być nie może, a to ze względu na zakaz przewidziany w art. 542 § 5 k.p.k., uniemożliwiający wznowienie z urzędu na niekorzyść oskarżonego po upływie 6 miesięcy (aktualnie roku) od daty uprawomocnienia się wyroku, które – niezależnie od jakichkolwiek innych dociekań – najpóźniej nastąpiło wraz z wydaniem wyroku przez Sąd Apelacyjny w dniu 2 października 2014 r.

Niewątpliwie zasadnie Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu tego wyroku (str. 57-58) oraz Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 listopada 2015 r. (str. 10) wskazywały, że źródłem zaistniałej wady, ciężącej na całym dalszym toku postępowania karnego, była niejasno zredagowana część dyspozytywna wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 18 stycznia 2011 r. o uchyleniu – wszak na podstawie art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. – pierwotnego wyroku Sądu Okręgowego „w zaskarżonej części”, bez precyzyjnego wskazania owej „zaskarżonej części”, wraz z ograniczeniem się w uzasadnieniu tego wyroku do jednozdaniowego stwierdzenia o „konieczności uchylenia orzeczenia Sądu Okręgowego z urzędu niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów” (t. 58, k. 11946). Rzecz jasna, nie sposób obecnie dociekać, co legło u podstaw takiej a nie innej redakcji wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 18 stycznia 2011 r. Choć, jak się wydaje, ponownie sprawę rozpoznając Sąd Okręgowy, choćby w oparciu o zacytowane zdanie z uzasadnienia tego wyroku oraz biorąc pod uwagę istotę trybu i przyczyny uchylenia pierwotnego wyroku, miał możliwość odmiennej interpretacji treści wyroku Sądu Apelacyjnego, to jednak w chwili obecnej dalsze rozważania w tej materii stają się bezprzedmiotowe.

Podsumowując przedstawioną powyżej argumentację należy stwierdzić, że faktycznie wystąpiła w sprawie podstawa do zakresowego wznowienia postępowania przewidziana w art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. Wyrażony w części dyspozytywnej niniejszego wyroku zakres wznowienia dotyczy jedynie oskarżonego M. R. i obejmuje wyłącznie skazanie za ciąg przestępstw

wyczerpujący znamiona art. 280 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. w zw. z art. 64 § 1 k w zw. z art. 65 § 1 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. Bezwzględna podstawa odwoławcza, choć wystąpiła wyłącznie w wyroku Sądu Okręgowego z dnia 20 stycznia 2010 r. – także w odniesieniu do punktu XVI – to wobec nieuchylenia tego rozstrzygnięcia wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 18 stycznia 2011 r., a dalej poprzez „przejęcie” w tym zakresie rozstrzygnięcia o winie oskarżonego, bez ponownego o niej orzekania, przeniknęła do wyroku Sądu Okręgowego z dnia 24 października 2013 r. (pkt VIII), a poprzez utrzymanie wyroku w tej części w mocy, również do wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 2 października 2014 r. Implikacją tego stanu rzeczy, po zakresowym wznowieniu postępowania, było uchylenie wskazanych części tych wyroków i przekazanie sprawy M. R. w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W.

Jednocześnie dodać należy, że częściowe uchylenie powyższych wyroków z mocy samego prawa spowodowało upadek orzeczonej wobec oskarżonego kary łącznej (pkt IX wyroku Sądu Okręgowego z dnia 24 października 2013 r.).

Wznowienie postępowania oczywiście nie objęło prawomocnego skazania M. R. za przypisany mu występki z art. 258 § 1 k.k. na karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności (pkt VII wyroku z dnia 24 października 2013 r.) – odnośnie tego czynu nastąpiło bowiem ponowne rozpoznanie sprawy i rozstrzygnięcie zarówno o winie jak i karze.

W toku ponownego postępowania, rzecz jasna, konieczne będzie ponowne przeprowadzenie przewodu sądowego co do przypisanego oskarżonemu ciągu przestępstw bądź też rozstrzygnięcie sprawy w trybie konsensualnym, przy czym zakres niezbędnego postępowania dowodowego pozostawić należy do uznania Sądu pierwszej instancji oraz inicjatywie stron procesu.

Wydatki postępowania o wznowienie obciążają Skarb Państwa – art. 638 k.p.k.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł, jak w części dyspozytywnej wyroku.